

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії

ОП Хореографія

зі спеціальності 024 Хореографія

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до творчого проекту - кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня
«Магістр»

«Українська класична проза у хореографічному втіленні:

М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»»

Дубровна Анастасія Сергіївна

Науковий керівник:

Ростовська Юлія Олександрівна,

доцент, кандидат педагогічних наук

Керівник творчої роботи:

Пархоменко Олександр Миколайович,

доцент, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Ревенчук Валентина Василівна,

доцент, кандидат педагогічних наук

Допущено до захисту _____

в.о. завідувача кафедри музичної педагогіки та хореографії

доцент Олена КОВАЛЬ _____

Ніжин – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»».....	6
1.1. Українська класична проза другої половини XIX століття.....	6
1.2. Життєвий та творчий шлях українського письменника другої половини XIX століття М.М. Коцюбинського.....	12
1.3. Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»: реалізація твору у різних мистецьких напрямках.....	18
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ II. Художні особливості творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»».....	31
2.1. Лібрето та дійові особи, їх характеристика.....	31
2.2. Ідейно-тематичний аналіз творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»»; форма, жанр, стиль хореографічної постановки	33
2.3. Композиційно-архітектонічна будова та сценарно-композиційний план.....	34
2.4. Характеристика музичної основи хореографічного твору та сценографія	37
Висновки до другого розділу.....	Ошибка! Закладка не определена.
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Друга половина XIX ст. означена досить активним розвитком української класичної прози. Письменники почали звертатися до зарубіжних творів та запозичувати світові сюжети, адаптуючи їх до національних реалій. Лідером українського модернізму по праву вважають видатного письменника М. Коцюбинського. Він увійшов в історію національної літератури, як знавець життя народу.

Надзвичайно цікавою є постать цього непересічного письменника. Класик української літератури М. Коцюбинський був одним із найоригінальніших українських прозаїків, який усвідомив потребу у реформуванні національної літератури у напрямі сучасної європейської прози.

Останній період творчості М. Коцюбинського характеризується його інтересом до загадкового світу народної міфології. Результатом такої зацікавленості стала поява одного з найкращих творів письменника – повісті «Тіні забутих предків». Звернувшись до життя карпатських українців, автор зобразив поетичний світ давніх гуцульських традицій, сильних і нестримних почуттів, органічної єдності простої людини з природою.

У ній поєднані казка і реальність, історія й легенда, екзотика і буденність. Саме сюжет повісті «Тіні забутих предків» надихнув легенду українського кінематографу Сергія Параджанова на створення стрічки, яку згодом режисер Емір Кустуріца назвав найкращою картиною в світі.

Не залишилися осторонь і ми у своєму бажанні втілити через танець шекспірівську історію кохання на тлі українських Карпат. Тому темою нашого творчого проєкту було обрано: **«Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»»**.

Мета творчого проєкту полягає у створенні хореографічної інтерпретації повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» .

Завдання творчого проєкту:

- дослідити розвиток української класичної прози другої половини XIX століття;
- проаналізувати життєвий та творчий шлях видатного українського письменника М.М. Коцюбинського;
- розглянути втілення повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» у різних мистецьких напрямках;
- розкрити ідейно-тематичне та композиційне рішення постановки;
- обґрунтувати засоби виразності творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»».

Новизна творчого проєкту полягає в:

- оригінальній хореографічній інтерпретації повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків»;
- режисерських, лексичних та сценографічних знахідках, що полягають у переосмисленні художнього сприйняття твору;
- застосуванні власних підходів до репетиційної роботи з виконавцями, оригінального поєднання форм роботи.

Практичне значення творчого проєкту. Завдяки композиційному та сценографічному рішенню, творчий проєкт «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»» може бути реалізований до показу як цілісна хореографічна міні-вистава, так і окремих її епізодів.

Мистецькі, хореографічні, педагогічні та балетмейстерські знахідки стануть у нагоді практикам та теоретикам хореографічного мистецтва. Участь танцівників у творчому проєкті сприятиме підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторського діапазону, набуті досвіду роботи із балетмейстером-постановником.

Очевидною є просвітницька та виховна роль творчого проєкту, який надає можливість танцівникам та глядачам поглибити знання про творчий спадок Михайла Коцюбинського та побачити сучасну хореографічну інтерпретацію повісті «Тіні забутих предків».

Апробація творчого проєкту. Окремі епізоди постановки «Тіні забутих предків» були показані на Всеукраїнському хореографічному фестивалі-конкурсі малих форм «Покрова DANCE» (м. Ніжин, 14-17 жовтня 2022 р.).

Досвід реалізації творчого проєкту відображений у доповіді на IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, 19 листопада 2021 року) на тему: *«Теоретичні основи реалізації творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»»*; у доповіді на VI мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: проблеми сьогодення та стратегії розвитку» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, 14 червня 2022 року) на тему *«Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» у мистецькому середовищі: театральне та кінематографічне втілення»*; у доповіді на V Всеукраїнській студентській конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, 25 листопада 2022 року) на тему *«Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» як першоджерело створення творчого проєкту: реалізація твору у різних мистецьких напрямках»*;

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (23 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи – 78 сторінок, з них основного тексту – 46 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ «УКРАЇНСЬКА КЛАСИЧНА ПРОЗА У ХОРЕОГРАФІЧНОМУ ВТІЛЕННІ: М. КОЦЮБІНСЬКИЙ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ»

1.1. Українська класична проза другої половини XIX століття

Становлення та бурхливий розвиток української літератури припадає на другу половину XIX століття, розкриваючи багатогранну творчість великої плеяди митців літературного мистецтва. Визначаючи певні етапи розвитку української класичної прози XIX століття, можна зазначити, що вже на зламі XVIII-XIX століть з'являються перші твори українською мовою (наприклад, «Енеїда» Котляревського). Середина XIX століття була ознаменована творчістю Тараса Шевченка і формуванням української літературної мови. Головною тематикою цього періоду стало висвітлення реалістичного життя українського народу.

У 50-х роках XIX століття з'являється досить широка палітра літературних жанрів, яким притаманне поглиблення соціального боку життя, появою психологічного аналізу людських вчинків, збагачення проблематики творів, ускладненням літературних образів, що стало особливо характерним для творчості Івана Франка, Лесі Українки і об'єднало літературний процес на Заході і Сході України[18, 5].

Видатний український історик, громадський та політичний діяч Михайло Грушевський зазначав, що саме мова відновила розірваний зв'язок між народом та інтелігенцією чим і вирішила долю українського відродження, що підтверджувалося особливостями української літератури XIX ст., а саме: демократизм літературного мистецтва, народні теми творчості, реалізм[2, 12].

Першим твором народною мовою стала поема-бурлеск І. Котляревського «Енеїда», з якої почався процес оформлення її у сучасну літературну мову. Пародія на епос видатного поета античної літератури

Вергілія, де герой Еней показаний козацьким ватажком, була опублікована у Петербурзі у 1798 році, про що автора навіть не повідомили. Після успішного сприйняття твору Котляревський доповнив свою поему, та згодом написав музичні комедії «Наталка-Полтавка» та «Москаль-чарівник».

Гумор і сатира в творах Котляревського була підхоплена письменниками літературного гуртка, який існував при харківському університеті де П. Гулак-Артемівський був ректором та писав вірші українською мовою. Великої популярності набули байки Євгена Гребінки, який у свій час навчався у Ніжинській гімназії вищих наук. Він брав класичні сюжети і майстерно надавав їм виразного українського колориту[2, 13].

Основоположник української художньої прози Г. Квітка-Основ'яненко також належав до харківського літературного гуртка. Твори письменника досить різноманітні: одні – пронизані гумором та веселощами, другі – сентиментальні, треті – відображають реалістичні картини (наприклад, повість «Сердешна Оксана»), інші – просякнуті народними віруваннями і переказами (відома повість «Конотопська відьма»). Саме Квітка-Основ'яненко перестав підтримувати традицію використовувати українську мову тільки у комічних літературних жанрах[7, 4].

Тарас Григорович Шевченко – його творчість стала переломною у становленні української літературної мови і суспільному визнанні української літератури. М.Грушевський писав що, «Творчість Шевченка – це творчість народу, що досягає відразу, без наступних ступенів, високого інтелектуального розвитку й індивідуальної свідомості і поєднує у своїх творіннях безпосередність народної поезії зі свідомістю літературної творчості»[2, 9].

Хронологія життєвого шляху Тараса Шевченка: народження у сім'ї кріпаків, смерть батьків, робота наймитом й у пана козачком, зміна місця

проживання, знайомство із художником І. Сошенком, викуп з неволі, навчання в Академії мистецтв, участь у Кирило-Мефодіївському товаристві, арешт і 10-літня рекрутчина де забороняли писати і малювати, смерть після повернення з заслання. Петербург, 1840 рік – вихід першого «Кобзаря», через рік – поеми «Гайдамаки».

Геніальність поета Шевченка полягає в тому, що він вніс в українську літературу абсолютно новий зміст: протест проти кріпацтва, захист свободи і гідності особистості людини, захоплення народними і національно-визвольними рухами, заклик до суспільної справедливості. Виняткова особистість і багатогранна творчість Тараса Шевченка є символом всієї української культури [2, 10].

Фольклор Т. Г. Шевченка мав помітний вплив на творчість письменника С. Руданського. Він перейшов від жанру романтичної балади до громадянської поезії, засуджував кріпацтво («Над колискою», «Не кидай мене»), закликав до праці на ґрунті рідної культури («Гей, бики!», «До дуба»), звертався до героїчного минулого свого народу (історичні поеми «Віщий Олег», «Мазепа», «Іван Скоропада», «Павло Полуботок» тощо).

Усі свої твори письменник Руданський називав «співомовками». «Співомовки» це збірки гумористичних віршів, жартів, приказок і сміховинок про панів, попів, циган, москалів, чортів тощо, що запозичені з народних переказів («Пан та Іван в дорозі», «Піп з кропилом», «Баба в церкві», «Циган з хроном», «Чорт» та ін.).

Також Степан Васильович Руданський писав ліричні поезії («Повій вітре, на Вкраїну», «Чорний колір», «Ой, чому ти не літаєш» та ін.). Вони відбивали не лише особисте горе поета, але й страждання всього українського народу. Після його смерті письменниця Олена Пчілка (мати видатної Лесі Українки) та інші письменники зібрали й опублікували його чудові, в стилі народних пісень, ліричні вірші [7, 12].

Суперечливість духовного життя України відбилася також у творчості видатного письменника, лінгвіста, історика та публіциста Пантелеймона Куліша. Ім'я цього письменника майже на півсторіччя незаслужено було забуте, але сьогодення змушує звернути увагу українських мистецтвознавців та істориків на творчість митця.

Куліш наполегливо шукав шляхи культурно-національного відродження: від нелегального Кирило-Мефодіївського товариства – до літературної діяльності у петербурзькій «Основі»; від союзу з галицькою громадськістю – до надій на польську допомогу. Беззаперечним є значення його етнографічної збірки «Записи про Південну Русь», історичного роману - хроніки «Чорна рада» та тритомної історичної праці «Історія відпадиння Малоросії від Польщі»[18, 7].

Напрямок народовладдя в українській прозі другої половини XIX століття розвивала непересічна українська письменниця російського походження Марко Вовчок (Марія Вілінська при народженні). Її збірка «Народні оповідання», повісті «Інститутка», «Кармелюк» схвилювали читача трагічною правдивістю картин, які змальовують кріпацький утиск, приголомшують образами простих людей. У своєму вірші «Марку Вовчку» Тарас Шевченко звертається до неї як до письменниці, що продовжила справу його життя [16, 5].

Демократичні настрої того часу вплинули на твори видатного українського байкаря Леоніда Глібова. Він в алегоричній формі зображав безправ'я простих людей, самоправство поміщиків, лицемірство, святенництво. Навчаючись у Ніжинському ліцеї вищих наук письменник звертається до жанру байки. В цей же час у газеті «Чернігівські губернські вісті» публікуються деякі його твори. Глібовим було написано понад сто літературних творів цього жанру [20, 15].

Створення жанру соціально-побутової повісті пов'язують із видатним українським письменником, фольклористом, етнографом І. Нечуй-Левицьким (1838-1918). Він багато років учителював в школах і

гімназіях майже по всій Україні. Це дало змогу пізнати всі шари українського суспільства: життя селян, побут робітників, проблеми взаємовідносин інтелігенції та народу (повісті «Кайдашева сім'я», «Микола Джеря») [7, 10].

Творчість непересічного українського прозаїка та драматурга Панаса Мирного (1849-1920), автора прогресивних соціально-психологічних романів і повістей про національне буття, базувалася на революційно-демократичних принципах. Він майстерно вдосконалив та підняв до високого рівня художню українську прозу.

Роман Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», повісті «Лихі люди», «Лихо давнє і сьогочасне», «Голодна воля», п'єса «Лимерівна» та інші твори – це епічні художні жанри, які відображають життя українського народу протягом майже всього ХІХ ст., особливо у час після реформ. Головну увагу автор приділяє чуттєвому стану героїв, їх переживанням, мотивам, що побудили їх на здійснення тих чи інших вчинків, прогресу поглядів, що було новим для української літератури [7, 3].

Революціонер-демократ П. Грабовський (1864-1902) всю свою творчість присвятив служінню ідеалам трудового народу. Поет, лірик, публіцист, перекладач, яскравий представник української інтелігенції. Він створив чудові революційні вірші (збірки «Пролісок», «З Півночі», «Кобза»), розглядаючи літературу як «живу творчу силу суспільного руху» [9, 13].

У 70-і роки ХІХ століття приходить до літератури оригінальний письменник І. Франко (1856-1916). Будучи людиною всебічно обдарованою, він проявив себе в поезії, в прозі, у драматургії; писав новели і історичні статті тощо. Письменник був сином коваля з-під Дрогобича і, не зважаючи на це, зміг вчитися у школі і гімназії. Франко так висловився про себе: «Як син селянина, нагодований твердим мужицьким

хлібом, я відчуваю себе зобов'язаним віддати свою працю цьому простому народові»[2, 10].

І у політичній боротьбі і в літературно-видавничій діяльності (альманах «Друг» у Львові) І. Франко дотримувався свого принципу, який найбільш послідовно проявився у літературній творчості: психологічна драма «Украдене щастя», історична повість «Захар Беркут», поема «Моїсей», «Борислав сміється» - гостросоціальна повість, ліричні збірки «Зів'яле листя», «З вершин і низин» тощо [7, 13].

Письменник досить багато доклад зусиль для наближення літературного процесу Західної України і Східної, приділяв увагу збільшенню зв'язків з літературами європейських країн. Франко був членом різних наукових товариств; він перекладав твори видатних письменників і поетів різних часів давньоіндійської, давньогрецької, давньоримської, польської, норвезької, італійської, англійської та інших світових літератур [7, 14].

Творчість вітчизняної письменниці, перекладачки, фольклористки та культурної діячки Лесі Українки (1871-1913) стала яскравим явищем української літератури. Вона відмовилася від традиційних тем у своїх творах, наситила українську поезію і драматургію образами світової історії, картинами зіткнення філософських ідей з етичними [18, 3].

У освіті і вихованні письменниці яскраво висвітлювалися національні літературні традиції, започатковані до 70-х років. Батько Л. Українки приймав участь русі «Громада» і близько спілкувався з М. Драгомановим; матір'ю була znana на той час письменниця О. Пчілка. Про неї І. Франко зазначав, що після шевченківського «Поховайте та вставайте» Україна не чула такого гарячого слова, поетичного і сильного, як слово Лесі Українки [18, 4].

У зв'язку із хронічними хворобами Л. Українка була вимушена тривалий час жити на Кавказі, у Єгипті, Італії, де знайомилася з історією, культурою та традиціями цих країн. Там письменниця створює поеми

«Давня казка», «Роберт Брюс», «Самсон», «Касандра» та поетичну драму «Лісова пісня» [18, 4].

На 90-ті роки XIX століття припадає творчість українського письменника М. Коцюбинського, який увійшов в українську літературу як майстер психологічної прози. Письменник по праву вважається одним із самих оригінальних українських прозаїків. М. Коцюбинський чітко усвідомлював необхідність реформ української літератури у напрямку модерної європейської прози. Критики вважають кращими представниками його художнього стилю твори «Тіні забутих предків», «Fata Morgana», «Що записано у книгу життя».

Отож, суспільно-історичний процес розвитку української літератури другої половини XIX століття був досить складним та суперечливим. Він припав на період, коли забороняли друк українською мовою релігійних та навчальних книжок. Україномовні театральні вистави, концерти, викладання українською мовою у початковій школі.

І все ж громадське життя в Україні стрімко розвивалося. стали Учителі, юристи, студенти та письменники стали тією рушійною силою. М. Грушевський напише так про цей період у розвитку української літератури: *«Історія нашої літератури відродження є zarazом історією нашого відродження національного й культурного... українське слово...вирятувало народ від видимої загибелі»*[6, 2].

1.2. Життєвий та творчий шлях українського письменника другої половини XIX століття М.М. Коцюбинського

17 вересня 2014 року культурна громадськість України та світу за підтримки ЮНЕСКО відзначала 150-літній ювілей видатного українського письменника **Михайла Михайловича Коцюбинського (1864-1913)**. Його творчість завжди викликала суперечки багатьох літературних критиків. Деякі дослідники називали його імпресіоністом у літературі. Критик

С. Єфремов, який був сучасником письменника, так висловився про нього: *«Людина культурна, до найменших дрібниць, з голови до п'ят європеєць... був справжнім аристократом Духа без жодного примусу зі свого боку...»*[3, 4].

Постать цього непересічного письменника надзвичайно цікава. З його творчістю підростаюче покоління починає своє знайомство ще у шкільні часи, вивчаючи новелу «Intermezzo» та повість «Тіні забутих предків»[3, 5].

Народився письменник у м. Вінниця у родині чиновника. Крім Михайла у батьків було ще четверо дітей – два брати та дві сестри. Письменник провів своє дитинство та юнацькі роки у містах та селах Поділля. У Барській початковій школі отримав освіту (1875-1876) та продовжив навчання у Шаргородському духовному училищі (1876-1880).

В училищі 12-річний Михайло закохався в дівчину старшу за нього на 4 роки. Цей епізод змусив його сильніше засісти за навчання, щоб чогось досягти і привернути її увагу. У цей період сильне враження на юного Коцюбинського справили книги Тараса Шевченка, Марка Вовчка, тому він сам захотів стати письменником [3, 6].

У 1880 році після закінчення училища майбутній письменник поїхав до м. Кам'янець-Подільський, маючи палке бажання отримати вищу освіту в університеті, проте родина Коцюбинських повернулася до Вінниці, тож це бажання не здійснилося [3, 6].

Коцюбинський замолоду виголошував революційні думки і у 1882 році був заарештований за зв'язок з народовольцями. У його квартирі відбулися обшуки, а після визволення Подільське жандармське управління встановило за Михайлом таємний нагляд.

Маючи у сім'ї складне матеріальне становище, майбутній письменник не зміг продовжити освіти. Михайло вимушений був взяти на себе відповідальність за родину. Він продовжив своє навчання самостійно,

проводячи приватні уроки. У 1891 році Коцюбинський здає екстерном у Вінницькому реальному училищі на народного вчителя[11, 5].

На початку 1890-х виникло «Братство тарасовців», організоване представниками української інтелігенції, які мали ліберальні просвітницькі ідеї. З багатьма її членами М. Коцюбинський певний період підтримував тісні контакти[11, 6].

У 1892-1896 роках письменник входив до складу Одеської філоксерної комісії, яка боролася зі шкідником винограду. П'ятирічна служба у філоксерній комісії стала періодом творчого розвитку Коцюбинського як письменника. Працюючи у бессарабських селах, він зібрав цікавий матеріал для створення циклу молдавських оповідань [11, 7].

Коцюбинський почав пробувати свої сили у літературі: брався за поезію, працював над перекладами, писав нариси, але поступово його головною діяльністю як письменника стає художня проза. Першими спробами літератора як прозаїка стали твори «Андрій Соловейко, або Навчання світло, а невчення - темрява» (1884 р.), «21-го грудня, на вступ» та «Дядько і тітка» (1885 р.).

Друкуватися письменник почав у 1890 році у львівському дитячому журналі «Дзвінок», де було опубліковано вірш М. Коцюбинського «Наша хатка». Того ж року він встановив творчі зв'язки із львівськими письменниками та видавцями, наприклад, з Іваном Франком. Ця поїздка призвела до постійної співпраці Коцюбинського із західноукраїнськими виданнями[11, 8].

У 1891 році письменник прибув у с. Лопатинці на Вінниччині. Там Коцюбинський, поєднуючи роботу домашнього вчителя, розпочав серйозну літературну роботу. Протягом року молодий Коцюбинський створив оповідання «Харитя», «Ялинка», «П'ятизлотник», повість «На віру», віршована казка «Заздрісний брат» [20, 5].

Взимку 1895 року у Чернігові вийшла перша збірка автора, яка складалася усього з трьох оповідань «Харитя», «Ялинка» та «Маленький грішник». Повість «На віру», через проблемне на той час морально-етичне підґрунтя твору, при подачі рукопису у видавництво, автор спочатку підписував псевдонімом Захар Козуб [20, 5].

Цікавий життєвий матеріал для творів «Для загального блага», «Посол чорного царя», «Відьма», «У кайданах шайтана», «Дорогою ціною», «На камені», «В грішний світ», «Під мінаретами» дали Коцюбинському роки перебування на урядовій службі у Молдові та Криму. Так, повість Коцюбинського «Для загального блага» була опублікована у журналі «Життя» у перекладі російською мовою [6, 9].

Розповідь письменника «Лялечка» стала прикладом значимої письменницької еволюції М. Коцюбинського, де він проявився як майстер психологічного аналізу. Письменник зосередив свою увагу на психологічних аспектах і це стало провідною рисою його творчості.

У стилі української новаторської літератури була створена новела «Цвіт яблуні». У ній проявилася проблема відношення Коцюбинського до дійсності. У циклі мініатюр «З глибини», вірші у прозі «Пам'ять душі», незавершеному творі «Павутина», у новелі «Intermezzo» та «Сон» Коцюбинський не раз повертався до теми «Цвіту яблуні» [9, 13].

У 1904 році Коцюбинський написав та опублікував розповідь «Fata Morgana», у якій підкреслив нові риси в розвитку соціальної психології українського села, які проявилися у період революції 1905-1907 років. Саме з подіями першої російської революції пов'язана наступна частина повісті «Fata Morgana» (видана у 1910 р.), яка належить до найвидатніших творчих здобутків Коцюбинського [3, 9].

Окрім другої частини повісті «Fata Morgana», у 1906-1912 роках Коцюбинський пише новели «Сміх», «Він йде», «Невідомий», «Intermezzo», «У дорозі», «Personagrata», «Як ми їздили до Криниці»,

«Дебют», «Сон», «Лист», «Подарунок на іменини», «Коні не винні», етюди «Хвала життя!», «На острові», а також повість «Тіні забутих предків»[3, 9].

Письменник досить часто зустрічався із Максимом Горьким під час своїх поїздок на острів Капрі. Зимою у 1911-1912 роках Коцюбинський у нього жив. Там він створив свої відомі повісті «Коні не винні» та «Подарунок на іменини». Останніми творами письменника стали художні нариси «Хвала життя!» та «На острові», які були здійснені літом у 1912 році Пафосом урочистості життя над смертю просякнутий його нарис «Хвала життя!», а ідея безкінечного і вічного буття людини стала лейтмотив нарису «На острові»[3, 10].

Михайло Коцюбинський по праву вважається одним із самих оригінальних українських діячів літератури. Він підняв національну літературу на світовий рівень, щедро наситивши її різноманітними мистецькими течіями, зокрема модернізмом. Його творча діяльність включила в українську літературу імпресіонізм, поглиблений психологізм, риси експресіонізму, неореалізм та ін[3, 10].

Письменник вів активну боротьбу проти застарілих традицій в українській літературі. Завдяки цьому, Коцюбинський наблизився до імпресіонізму – найзручнішого для нього творчого засобу відображення дійсності. На це значною мірою вплинула творчість Нечуй-Левицького, Панаса Мирного, Гі де Мопассана, Чехова, шведських письменників та низки інших відомих літераторів[11, 5].

М. Коцюбинський неодноразово наголошував: *«Настав час припинити обмеженість та провінційність тематик в українській літературі, традиційно описувати побут селян. Українському письменнику треба піднімати теми філософські, соціальні, психологічні, історичні...»*. Риси імпресіонізму та психологізму, а також новий для української літератури стан людини, яка знаходиться у розпачі, проявилися вже у ранніх творах письменника («На віру», «Ціпов'яз», «Для загального добра») тощо[16, 7].

Проникаючи у тонкі психологічні мотиви вчинків людини, Коцюбинський проявляє себе як дослідника людських душ. Яскраво це виявляється на контрастному зображенні русифікованого міста та українського села з його гармонійним устроєм життя, зі своїм розумінням добра і зла («П'ятизлотник», «Помстився»; «Ціпов'яз», «По-людському»)[20, 9].

Проблеми української інтелігенції письменник відобразив по іншому заявивши, що невдачі інтелігенції залежать від її страху. Страх представляв для нього великий інтерес, що проявилось у казці «Хо». Він наголошував, що страх переслідує інтелігенцію з ранніх літ, а надалі підтримується власним суспільством. Класик вважав, що це є причиною того, що інтелігенція боягузлива. Хоча, зазначав він, є небагато її представників, здатних мислити незалежно [20, 11].

Значна заслуга Михайла Коцюбинського полягає у щедрому збагаченні української літературної мови. Письменник майстерно вносить власні елементи в манеру подачі матеріалу та стилістику, приділяє велику увагу словотворчості, використовуючи природно і гармонійно з нею з'єднується [20, 12].

Твори М. М. Коцюбинського «Fata Morgana», «Intermezzo», «Personagrata», «Коні не винні», етюди «Хвала життя», «На острові», повість «Тіні забутих предків» стали вершиною творчості письменника. Вони миттєво отримали дуже велику відомість в Україні та за її межами: по них знімають художні фільми «Кривавий світанок», «Коні не винні», «Дорогою ціною», «Тіні забутих предків».; їх перекладають на багато мов світу. Багата літературна спадщина письменника є яскравим художнім прикладом багатьом поколінням українських письменників[20, 12].

1.3. Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»: реалізація твору у різних мистецьких напрямках

На останньому періоді своєї творчості М. Коцюбинський почав з інтересом відноситися до загадкового світу народної міфології. В результаті такої захопленості появився один з найкращих творів митця – **повість «Тіні забутих предків»**. Автору вдалося майстерно показати поетичний світ давніх гуцульських традицій, органічне єднання звичайної людини з природою та силу нестримних почуттів, завдяки зверненню до побуту карпатських українців.

У 1910 році у письменника з'явилася концепція повісті, надихнувшись своїм перебуванням на Гуцульщині. Велика кількість митців та авторів намагалися описувати красу та велич гірського краю, але ніхто не робив цього з таким успіхом, як М. Коцюбинський.

Неабияке враження справили на письменника відвідини села Криворівня. Тут неодноразово відпочивали І. Франко, Л. Українка, В. Стефаник. На той час, Криворівня було популярним курортним місцем письменників як Східної так і Західної України. Враження про Карпати, гуцульську Криворівню були такими сильними, що Коцюбинський вирішив написати твір[15, 2].

У 1911 році, збираючи матеріал для твору, Коцюбинський у листі до свого друга Є. Чикаленка писав: *«Якби Ви знали, яка тут велична природа, який цікавий народ гуцули, з багатою, своєрідною психікою, з буйною фантазією, дивними звичаями і мовою»*[15, 3].

Буваючи на полонинах, письменник зустрічався з гуцулами. Його цікавили будні та свята, їхні звичаї, обряди. Із захопленням слухав легенди й повір'я. Його приваблювала самотність і неповторність життя українського народу. Працюючи над повістю, Коцюбинський використовував матеріал фольклорно-етнографічних збірок В. Гнатюка («Етнографічні збірники»), І. Франка («Гуцульські примівки») та інших.

Також велику частину напрацювань письменник взяв із особистих вражень [15, 6].

Завдяки своїм глибоким знанням з ботаніки, письменник розпізнавав сорти з різних дерев Карпат, види трав, квітів; знав назви багатьох гір, речей домашнього вжитку гуцулів та особливості їх діалекту. Коцюбинський прагнув перенести у повість «Тіні забутих предків» світогляд, повір'я, легенди і побут гуцулів, колорит і запах Карпат. І це йому вдалося, хоча він був надзвичайно вимогливий до себе. *«Боюся, хвилююся, але пишу»*, - зазначає він в одному з листів [15, 9].

Щоб зупинитися на остаточній назві твору, письменникові довелося перебрати тринадцять варіантів. Йому дуже хотілося підкреслити у назві таємничість і казковість, щоб читачі побачили Карпати як своєрідний, укритий таємницею куточок, острівець з власним, не схожим на звичайний, світом. Письменник доклав зусиль, щоб окреслити й обмежити простір, у якому розвиватиметься дія. І він записав: *«У зелених горах»*.

Однак, перший варіант назви твору не задовольнив Коцюбинського. Мабуть тому, що у ній не було основного – подиху гір, того містично-міфологічного світу, у якому жили люди, що їх населяли. Жили сьогодні, вчора, як і сотні років тому. А саме про цю заглибленість у віки письменнику й хотілося сказати найбільше [15, 5].

Всі інші варіанти були пов'язані з пошуком назви, яка б могла вмістити саме такий зміст: «Тіні минулого», «Голос віків», «Відгомін передвіку», «Голоси передвічні», «Спадок віків». Але й ці назви не задовольняли автора. У них не було особистості, саме тієї, чий голос доноситься, чиє дихання чути.

Не влаштовував письменника і новий варіант – «Дар предків забутих», і він замінив цю назву іншою – «Тіні забутих предків». Після багатьох комбінацій зі словом «предки», Коцюбинський остаточно зупиняється на назві, у якій міститься натяк на *загадковість, казковість і дихання віків* – *«Тіні забутих предків»* [15, 6].

В основу повісті М. Коцюбинський поклав запозичений сюжет про закоханих із ворогуючих родин, прикладом якого є трагедія В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта». У творі письменник змалював гуцулів, що жили давно та вірили у чудодійні сили природи, а не своїх сучасників.

Головний сюжет повісті «Тіні забутих предків» – нетривале щастя і трагедія Івана та Марічки, українських Ромео і Джульєтти. Молоді люди сприймають природу як живу істоту. Вона є для них чарівною, загадковою. Ці двоє тонко відчують щирість сердець, доброту. Їм властива любов до музики та народної пісні. З дитячої дружби маленьких пастушків-гуцулів Івана й Марічки у пору юності розквітло їх ніжне і глибоке кохання, яке спалахнуло, як блискавка, і трагічно обірвалося [15, 7].

Іван Палійчук був дев'ятнадцятою дитиною у родині. Часто втікав до лісу, не відчуваючи себе комфортно серед людей. Ще з семи років хлопчина добре розумівся на травах. Згодом він знайомиться із дівчинкою з ворожого роду Марічкою. Між дітьми зав'язується міцна дружба, а згодом розгорається кохання.

Смерть батька змусила Івана піти працювати на полонину. Повернувшись додому від дізнається, що його кохана Марічка загинула. Невимовне горе змусило юнака піти у ліс і прожити там шість років. Після повернення додому Іван одружується з дівчиною Палагною. Життя хлопця закінчується зустріччю із мавкою у образі Марічки. Пішовши за нею до лісу Іван зустрів доброго лісового духа чугайстра. Юнакові вчувається голос померлої коханої, і він, слідуючи за ним, падає з гори [10, 12].

Марічка Гутенюк – справжнє кохання Івана. Вони були знайомі ще з дитинства. Дівчина мала поетичну душу, складала і співала пісні, у той час як Іван грав на флюярі. Вони безмежно кохали один одного, але у Марічки було тривожне передчуття, що щастя їм разом з Іваном не судилося. І згодом, коли юнак пішов у найми, загинула у річці Черемош під час бурхливої повені.

Дівчиною з заможного роду та доброю господаркою була дружина Івана Палагна. Вона була невдоволена своїм замріяним чоловіком, який все дуже любив проводити час на пасовищі, а не хазяйнувати біля хати. Пісень, що співав Іван, вона також не розуміла. З часом Палагна стає «любаскою» сусіда Юрія. Іван про це знав, проте йому було байдуже, тому що він не міг забути Марічку та змиритися з болем від її втрати. Сусід був мольфаром, наділеним надприродними здібностями. Відігнати градову хмару чи викликати дощ, врятувати худобу чи звести людину – все це йому було під силу. Ставши коханцем Палагни, Юра прагнув звести чарами зі світу Івана[10, 13].

Одного разу, пішовши за голосом Марічки Іван зірвався в урвище. Наступного дня його ледь живого знайшли пастухи. Згодом він помер, і його поховали з танцями та розвагами, що відповідає місцевим звичаям[10, 14].

Поетична оповідь на межі дійсності й фантазії, реальності та легенди, захоплення красою світу, сильним духом предків і їх нащадків, овіяне глибокими таємницями й незбагненими чарами дозволила назвати М. Коцюбинського поетом Гуцульщини. Він зумів побачити тіні забутих предків і почути голос віків. У одному з листів письменник зазначав: - «Предок живе в нас, ми носимо його в собі, його звичаї, інстинкти, схильності, ми сумуємо за ним»[18, 3].

Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» з часів своєї появи приваблювала режисерів, драматургів та хореографів. Історія кохання гуцульських хлопця та дівчини, побутові сцени із життя карпатських гуцулів відтворювали у кінострічках, театральних постановках, балетах тощо. Сучасні театральні постановки відзначаються авторськими підходами та трактуваннями повісті і кожна з них є неповторною та цікавою.

Найбільш відомою і талановитою екранізацією повісті «Тіні забутих предків» є однойменний кінофільм С. Параджанова, відзнятий у 1964 році

на кіностудії імені Олександра Довженка. За списком ста кращих українських фільмів, який був складений у 2021 році, за версією кінокритиків фільм Параджанова зайняв перше місце. Університет у Гарварді включив стрічку до списку обов'язкових для перегляду студентам, які претендують на вищий ступінь у кінознавстві[17, 9].

Саме в Івано-Франківській області, в селі Жаб'яче, що на околицях села Криворівня (Верховинській район) проходили зйомки фільму і тривали майже рік. На початку, кінокартину планували до дня святкування столітнього ювілею Коцюбинського, але Параджанов не хотів знімати «чергове ювілейне кіно». Тому, закохавшись у геніальний текст письменника, почав вивчати гуцульську автентичну культуру для створення геніального фільму[17, 13].

У будинку, у якому мешкав режисер під час зйомок, були постійно присутні місцеві гуцули. Георгій Якутович – художник картини, знав, любив та захоплювався Карпатами, тому запропонував це місце Сергію. Зйомки тривали майже цілодобово. У той час, коли знімальна група не працювала на майданчику, проходили наради та зібрання у будинку Параджанова [17, 5].

Коли режисер був вільний від зйомок, то постійно навідувався на весілля або похорони в околицях, дізнавався про місцевий побут чи відвідував музеї народного костюма. У фільмі зображені цікаві обряди гуцулів. Місцеві жителі були постійно присутні на знімальному майданчику і слідкували за автентичністю постановки. Наприклад, людям не сподобалося, що режисер під час сцени весілля одягнув нареченому і нареченій на шию ярмо, оскільки такої традиції на Гуцульщині немає. Однак, цей епізоду фільмі знімальна група вирішила зберегти[17, 5].

Іноді прискіпливість Параджанова була суворою. У сцені розставання Івана й Марічки йшов дощ, а знімання фільму відбувалося початку жовтня. Поливальна установка лила на акторів воду з температурою 2 градуси, але вони відпрацювали біля 10 дублів. Для

зйомок епізоду зі срібним лісом знімальна команда виїжджала майже десять разів. Щоб досягти ефекту потойбічного світу, срібну фарбу наносили не тільки на обличчя акторів, а й на листя лісових дерев. Із-за поганої погоди Параджанов вимагав перебудовувати рейки, по яких «плив» привид Марічки [17, 5].

Режисер зазначив у 1988 році: *«Фільм не з'явився на порожньому місці. Був великий класик Коцюбинський, який вражений красою Карпат, створив своїх Ромео і Джульєтту, поетичну притчу про кохання. Пам'ятаєте відому картину Тіціана, яка зображає двох жінок – Любов земну і Любов небесну? У моєму фільмі це – Марічка і Палагна»*[17,9].

Чудова музика стала однією із головних відмінних рис образної палітри фільму «Тіні забутих предків». Для її написання Сергій Параджанов вирішив запросити композитора - вихідця із Західної України. На його думку, лише вони могли передати «карпатську» тему. Українські композитори А. Кос-Анатольський та М. Колеса були серед таких претендентів, але режисер обрав М. Скорика. Режисер попросив його створити для свого фільму «геніальну музику». Потім композитор відгукнувся про свою роботу як «достойну» [19, 14].

У фільмі «Тіні забутих предків» звучать традиційні для Карпатах інструменти – сопілка-денцівка, флюяра, коза, дрімба, трембіта. Мелодії весільних музик, колядок і щедрівок, співаночок та голосіння («Го-го-го, коза», «Добрий вечір тобі, пане господарю», «У Віфлеємі нині новина»), різноманітні обрядові пісні (веснянка «Вербова дощечка»), автентичність народного говору створюють особливу звукову концепцію фільму. На думку деяких дослідників, «такого різноманіття звукових складових до «Тіней забутих предків» не мав жодний український фільм, що є новаторською ознакою стрічки»[19, 14].

У фільмі «Тіні забутих предків» дебютував Іван Миколайчук (1941-1987), який пізніше став видатним актором і режисером, а також символом українського кіно. Одночасно із зйомками у стрічці

Параджанова, Миколайчук втілює роль молодого Тараса Шевченка у фільмі «Сон» режисера В. Денисенка. Знаковими для актора стали ролі у фільмах «Захар Беркут», «Лада із країни берендеїв», «Зникла грамота», «Про Вітю. Про Машу і морську піхоту».

У 1979 році І. Миколайчук як режисер зняв романтичну притчу «Вавілон ХХ» за мотивами В. Земляка «Лебедина зграя». У цьому фільмі він зіграв одну із головних ролей. У 1980 році за цей фільм він отримав Лауреата Всесоюзного кінофестивалю у номінації «Премії за режисуру».

Улюбленою артисткою С. Параджанова була Л. Кадочнікова, яка втілює образ Марічки у стрічці «Тіні забутих предків». У 1991 році за виконання цієї ролі Заслужена артистка України отримала Національну премію України імені Тараса Шевченка[25, 10].

На професійній сцені намагалися втілювати повість М. Коцюбинського українські балетмейстери. Так, вперше балет українського композитора В. Кирейка «Тіні забутих предків» був здійснений у 1960 році на сцені Львівського театру (лібрето Н. Скорульської та Ф. Коцюбинського у постановці балетмейстера Т. Рамонової).

На думку українського театрознавця Ю. О. Станішевського, балет був *«...побутово-пантомімічною однолінійною балетною драмою. Проігнорували самотність літературного першоджерела та особливості музичної драматургії, яка розкривала поетичний зміст повісті М. Коцюбинського, Рамонова зобразила події лібрето засобами пантоміми і дивертисментного танцю»*[5, 6].

На сцені Київського театру опери та балету у 1963 році балетна вистава була показана глядачам в редакції Н. Скорульської. У ній балетмейстер прагнула до втілення задуму та поетичної атмосфери літературного першоджерела. На думку М. Загайкевича, *«балетмейстер іноді пішла, особливо у танцювальних масових епізодах, шляхом*

прямолінійного перенесення на танцювальну сцену фольклорних мотивів, обтяживши образи етнографічними деталями»[5, 7].

Укртелефільм у 1990 році створив фільм-балет «Тіні забутих предків» силами колективу Київського театру опери та балету. Також сюжет містичної повісті М. Коцюбинського знайшов досить широке втілення у театральних постановках сучасних драматургів.

Театральна постановка «Тіні забутих предків» Київським академічним театром українського фольклору «Берегиня» по-новому розкрила творчий потенціал колективу та стала своєрідним відкриттям молодій режисерки Т. Авраменко (Матасової). Вистава була приурочена до 65-річчя відомого кінофільму С. Параджанова. Адресою театру є вулиця імені І. Миколайчука у Києві поруч з будинком, де останні роки жив видатний актор, який дебютував у цьому фільмі [9, 13].

Розповідь про кохання Івана та Марічки – українських Ромео та Джульєтти, у супроводі автентичного співу та українських народних інструментів вражає своєю чистотою, щирістю та справжністю. За свій перший рік виходу у світ театральна постановка гастролювала у Тернополі, Маріуполі, Северодонецьку, Ніжині, Бердянську, Кривому Розі. А участь у численних фестивалях принесла колективу театру нагороди у різних категоріях – від «Краще музичне оформлення» до «Кращий акторський ансамбль» [9, 15].

«Тіні забутих предків» у постановці «Берегині» стали переможцями одразу в 3 категоріях театральної премії «Київська Пектораль» («за кращий акторський дебют», «за кращий режисерський дебют», «за кращу музичну виставу»). А також досягла Лауреата у номінації «За кращий режисерський дебют»[9, 15].

Діджіталізовану постановку «Тіні забутих предків» було втілено маріупольським театром «Театроманія», представивши сучасну адаптацію сюжету повісті М. Коцюбинського. Проект реалізовано за підтримки програми «Громадський бюджет». Фінансування з міського бюджету

склало 100 тисяч гривень. Були придбані музичні інструменти, апаратура і реквізит для вистави.

«Тіні забутих предків» - перший спектакль «Театроманії», поставлений українською мовою. Режисери А. Тельбізов і О. Самойлова експериментували з сюжетом і на сцені, працюючи з різними формами. В образи українських Ромео і Джульєтти вклали новий зміст. Марічка уособлює собою Землю, природу, а Іван – людство.

Творці вистави зауважують: *«Створюючи спектакль, ми переслідували кілька цілей – підняти актуальні в XXI столітті проблеми людства, зацікавити молодь культурою України. Через сучасні образи ми показуємо класику, залишаючи недомовленість, щоб глядач зацікавився і захотів прочитати оригінал. Так ми хочемо зберегти фольклор та історію нашої країни»*[15, 2].

У сучасному баченні режисерів актори зійшли зі сцени, а частина декорацій транслювалася проектором. За допомогою сучасних технологій у залі росли гори, змінювалися локації і лунав «гул Землі». У постановці персонажі говорять не багато, вони висловлюють емоції за допомогою пластики тіла, танцювальних рухів. Крім цього, всі дії супроводжуються живою музикою. Автентичну атмосферу створюють спів та гра на барабанах[15, 3].

Багатство обрядового життя гуцулів в усій красі демонструє лірична вистава «Тіні забутих предків» Рівненського академічного музично-драматичного театру. Колориту цій театральній постановці додають передані через покоління пісні, танці та різноманітні обряди мешканців Українських Карпат. У виставі задіяний практично увесь творчий колектив театру з оркестром і балетом включно. Щоб сповна передати гуцульський колорит, рівненський театр використовує у виставі справжні трембіти та автентичний одяг. Окремим речам вже понад 100 років.

Безліч українських художників ілюструвало повість Коцюбинського з моменту її появи. Так, М. Жук створив у 1913 році обкладинку до

видання повісті, а у 1929 році видання повісті проілюструвала О. Кульчицька. Книга з ілюстраціями художника Г. Якутовича вийшла у київському видавництві «Дніпро» у 1967 році і представила творче осмислення та інтерпретацію літературного твору цим оригінальним митцем. Львівське видавництво «Каменярь» у 1988 році випустило книгу «Тіні забутих предків», проілюстровану талановитими роботами Л. Прийми [18, 4].

До 150-річчя від дня народження М. Коцюбинського у 2014 році у Вінниці проходив літературно-мистецький проект «Гастролі одного твору». Подія являла собою міні-експозицію робочого кабінету письменника та театралізовану презентацію, створену на основі повісті «Тіні забутих предків». Актори «Експериментального вуличного театру» Вінниці розповіли глядачам історію створення повісті, чергуючи її з театром тіней та супроводжуючи відео інсталяцією.

Отож, для сучасної України українська класична проза XIX XX ст. у творчості М. Коцюбинського є дуже актуальною, нагадуючи голосами забутих предків українцю XXI століття про його коріння, культуру, фольклор і традиції.

Висновки до першого розділу

1. Досліджено, що бурхливий розвиток нової української літератури припадає на другу половину XIX століття. Не зважаючи на те, що суспільно-історичний процес її розвитку у цей період був досить складним та суперечливим, з'являється широка палітра літературних жанрів, яким притаманне поглиблення соціального боку життя, появою психологічного аналізу людських вчинків, збагачення проблематики творів, ускладненням літературних образів (І. Франко, Л. Українка та ін..)

Перший твір, написаний народною мовою – поема-бурлеск І. Котляревського «Енеїда». Вона почала процес оформлення народної

мови у мову літературну. Творчість Т. Шевченка призвела до перелому у становленні української літературної мови і у світовому визнанні української літератури. У цей період творили свої геніальні твори такі знані українські письменники, як С. Руданський, П. Куліш, Марко Вовчок, Л. Глібов, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, П. Грабовський, І. Франко.

Одним із найоригінальніших українських прозаїків, який увійшов в українську літературу як майстер психологічної прози, був М. Коцюбинський. Письменник один із перших усвідомив потребу реформаторства української літератури у напрямі модерної європейської прози. «Fata Morgana», «Що записано у книгу життя», «Тіні забутих предків», на думку критиків, є вершинами його художнього стилю.

2. З'ясовано, що творчість М. Коцюбинського викликала гарячі суперечки літературних критиків. Багато дослідників його письменницької спадщини називали Коцюбинського імпресіоністом у літературі. Видатний український письменник є одним із перших, хто усвідомив потребу реформування української літератури у напрямі сучасної європейської прози.

Великий вплив на становлення Коцюбинського як письменника справили книги Т. Шевченка, Марка Вовчка. Головним полем його письменницької діяльності стає художня проза (оповідання «Харитя», «Ялинка», «П'ятизлотник», повісті «На віру», «Для загального блага», «Посол чорного царя», «Відьма», «У кайданах шайтана», «Дорогою ціною», «На камені», «В грішний світ», «Під мінаретами», віршована казка «Заздрісний брат» тощо).

Як майстер психологічного аналізу Коцюбинський проявився у новелі «Лялечка». У стилі української новаторської літератури була створена новела «Цвіт яблуні», до теми якої письменник багаторазово звертався (цикл «З глибини», вірш «Пам'ять душі», незавершена «Павутина», новела «Intermezzo» та «Сон»).

Вершиною творчості письменника стали повісті «Fata Morgana», «Intermezzo», «Personagrata», «Коні не винні», етюди «Хвала життя», «На острові», повість «Тіні забутих предків». Щедро збагачуючи літературну українську мову, письменник вносить власні новаторські елементи в стилістику та манеру подачі матеріалу, часто використовує оригінальні мовні конструкції.

3. Визначено, що один з найкращих творів - повість «Тіні забутих предків» стала результатом інтересу М. Коцюбинського до загадкового світу народної міфології. Працюючи над повістю, письменник користувався «Етнографічними збірниками» В. Гнатюка, «Гуцульськими примівками» І. Франка та іншими. Головна сюжетна лінія твору «Тіні забутих предків» – короткочасне кохання і трагедія Івана та Марічки. Поетична розповідь на межі дійсності й фантазії, реальності та легенди, захоплення красою світу, сильним духом предків і їх нащадків.

Із часів своєї появи повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» приваблювала режисерів, драматургів та хореографів. Найбільш відомою і талановитою екранізацією повісті «Тіні забутих предків» є однойменний кінофільм С. Параджанова (1964 р., кіностудія ім. О. Довженка).

На професійній сцені намагалися втілювати повість М. Коцюбинського українські балетмейстери Т. Рамонова, Н. Скорульська; у виконанні колективу Київського театру опери та балету був створений фільм-балет «Тіні забутих предків».

Сюжет містичної повісті М. Коцюбинського знайшов досить широке втілення у театральних постановках – Київський академічний театр українського фольклору «Берегиня», режисер Т. Авраменко; Рівненський академічний музично-драматичний театр; у діджіталізованій виставі «Тіні забутих предків», втіленій маріупольським театром «Театроманія», режисери А. Тельбізов і О.Самойлова. До 150-річчя від дня народження

М. Коцюбинського у 2014 році у Вінниці проходив літературно-мистецький проєкт «Гастролі одного твору».

Безліч українських художників ілюструвало повість Коцюбинського з моменту її появи: М. Жук, О. Кульчицька, Г. Якутович, Л. Прийма. Тож, для сучасної України класична проза XIX ст. у творчості М. Коцюбинського є дуже актуальною і сучасною.

РОЗДІЛ II. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ «УКРАЇНЬСЬКА КЛАСИЧНА ПРОЗА У ХОРЕОГРАФІЧНОМУ ВТІЛЕННІ: М. КОЦЮБИНСЬКИЙ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ»

2.1. Лібрето та дійові особи, їх характеристика

Іван Палійчук був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській сім'ї. Він ще з самого раннього дитинства вражав свою родину неприродно-розумним, глибоким поглядом – любив ходити до лісу, поринаючи у його чарівні таємниці. Світ уявлявся йому казкою, яка налічує в собі безліч таємничих істот.

Молодий юнак випасав худобу і разом з тим дуже гарно грав на сопілці, але ця музика не приносила йому задоволення, він прагнув якоїсь незвичайної мелодії... Якось він почув, як грає на флюярі «щезник» і це його так зачарувало, що хлопчина став частенько повторювати схожі мелодії на сопілці.

Іван познайомився з дочкою Гутенюків, розговорився і став випасати овець разом з нею. Юнак мелодійно грав на флюярі, а дівчина співала власні пісні. Коли Іван та Марічка підросли вони покохали одне одного. На жаль, хлопцю необхідно було іти на полонину випасати овець. Молоді люди попрощалися перед тривалою розлукою.

Працюючи на полонинах, хлопець постійно здумає про свою кохану та наспівує її пісні. Пройшло багато часу і нарешті Іван повернувся у рідне село. З жахом він дізнається, що Марічка загинула – напередодні до його повернення дівчина переходила річку Черемош і впала у воду. Швидкий Черемош поніс її бурхливим потоком бездиханну.

Іван кинувся шукати кохану, не бажаючи вірити в її загибель. Через деякий час він все ж знайшов її тіло. У розпачі хлопець надовго зник із села і ніхто нічого про нього не знав шість років. Сільські дівчата вже почали співати пісень про любов та смерть молодих людей, бо думали, що

Іван помер з горя. Нарешті на сьомий рік заморений і спокійний хлопець з'явився вдома.

Розказував, що працював пастухом у різних місцях у хороших людей, ще й одружився. Палагна, його дружина, походила із заможної сім'ї та була хорошою господинею. Своім задумливим чоловіком жінка була не вдоволена, бо він часто йшов на пасовисько, залишаючи її саму на господарстві. Не розуміла Палагна і пісень Івана. З часом, жінка зближується із сусідом Юрою, якого люди називають чарівником. Вони не ховалися із своїм коханням, а Іван ставав все більше похмурим.

Днями хлопець блукав горами і іноді йому чулося, що його Марічка кличе до себе. Одного разу Іван зустрів у карпатському лісі чугайстра. Якось у горах хлопець явно почув голос коханої Марічки і побік на звук, та зірвався з висоти й розбився. А його дружина Палагна зробила вигляд, що сумує за ним, хоч потай раділа, що нарешті вона вільна жінка.

Дійові особи та їх характеристика

Іван Палійчук – палкий юнак, який сильно любив карпатську природу; завжди відчував сильний духовний зв'язок із нею. З дитячих років був дуже вразливим, з чутливою душею. Коли Іван виріс, він став гарним парубком. Вірний та відданий у коханні: покохавши свою Марічку, він не забував її все життя. Хлопець скований працею, хоча постійно прагне свободи та любові.

Марічка Гутенюк – кохана Івана. Неймовірно добра дівчина, чуйна і ніжна, з палким серцем. Щиро віддана лише коханому Івану. Дуже любить музику, складає пісні і чудово співає.

Палагна – родом з багатой сім'ї, хороша господиня. На відміну від свого чоловіка, прихильна більше до матеріального світу, ніж духовного. Вона живе в справжньому світі, не дивлячись на її тягу до ворожіння (бо з її боку це просто спосіб розширити світогляд).

Юра – сусідський парубок Івана та Палагни, її коханець, мольфар. Має фантастичні риси: своїми чарами рухає хмари, має великий вплив на долю та здоров'я оточуючих людей. Неймовірно покохавши Палагну чарами псував здоров'я Івана.

Нявка – міфічна лісова дівчина. За повір'ями, нібито являлася у вигляді звичайної дівчини і заманювала своїх жертв у різні містичні пастки.

2.2 Ідейно-тематичний аналіз творчого проекту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»»; форма, жанр, стиль хореографічної постановки

Тема: зображення давніх гуцульських традицій, міфологічне світосприйняття й світовідчуття гуцулів на межі ХІХ-ХХ ст.

Ідея: показати, що неможливо існувати без глибинного зв'язку з віковою культурою свого народу. Єдиний порятунок — дослухатися до голосів – тіней забутих предків, голосів природи, що здатні розбудити душу.

Надзавдання: гімн природі, чистоті людських взаємин й почуття; засудження бездуховного життя, обмеженого дрібними потребами й інтересами.

Конфлікт: побудований на основі ліній сюжету – Іван й Марічка; Іван й Палагна, боротьба за кохання...

Наскрізна дія: кохання головних героїв.

Час дії: межа ХІХ-ХХ століття.

Місце дії: Гуцульщина, Карпати, біля річки Черемош.

Форма: соло, дуєт та масовий ансамбль.

Стиль: народна стилізація.

Жанр: лірико – драматичний.

2.3 Композиційно-архітектонічна будова та сценарно-композиційний план

Хореографічна драматургія постановки

Експозиція: зустріч Івана та Марічки. Танцюючи, проводять час разом, граються, сміються.

Зав'язка: зародження кохання між головними героями, похід Івана в найми на полонину.

Етапи розвитку дії:

1. Туга Марічки за коханим та її смерть.
2. Втеча Івана на довгі роки.
3. Повернення Івана до села, одруження з Палагною.
4. Зрада Палагни з мольфаром Юрою.

Кульмінація: Іванко йде геть до лісу, де зустрічає міфічну істоту Нявку, яка постала перед ним у образі Марічки.

Розв'язка: танець Івана та Нявки.

Фінал: смерть Івана.

Музична драматургія проєкту

Основні частини	Такти
<i>Експозиція</i>	<i>8 тактів</i>
<i>Зав'язка</i>	<i>4 такти</i>
<i>Розвиток дії</i>	<i>Іступінь – 8 тактів</i> <i>II ступінь – 4 такти</i> <i>III ступінь – 2 такти</i> <i>IV ступінь – 8 тактів</i>
<i>Кульмінація</i>	<i>2 такти</i>
<i>Розв'язка</i>	<i>18 тактів</i>
<i>Фінал</i>	<i>4 такти</i>

Епізоди

1. «Зустріч»

Перший епізод всієї картини, під час якого відбувається знайомство глядача з головними героями хореографічної постановки.

Тривалість епізоду: 01 хвилина 01 секунда.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський;
- **Марічка** – Юлія Пампура.

2. « Йдеш, Іванку?»

Діалог головних героїв – прощання Марічки з Іваном, який іде на полонину.

Тривалість епізоду: 10 секунд.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський;
- **Марічка** – Юлія Пампура.

3. «Співаночки мої, милі!»

Іван іде зі сцени. Марічка залишається одна. Танцюючи під співаночки, демонструє тугу за своїм коханим:

«Згадай мене, Іваночку,

Два рази на днину,

А я тебе і згадаю

Сім раз на годину.»

На останніх секундах епізоду, Марічка падає з водоспаду в річку Черемош, і її зносить водою.

Епізод триває 38 секунд.

Виконавці:

- **Марічка** – Юлія Пампура.

4. «Плачуть трембіти»

Четверо парубків виносять на сцену високо підняте тіло Марічки, яка загинула. Іван, який тільки повернувся з полонини, оплакує свою кохану, схиливши над нею голову.

Тривалість епізоду: 47 секунд.

Виконавці:

- **Марічка** – Юлія Пампура;
- **Іван** – Максим Камінський;
- **Парубки** – Дмитро Гончар, Олександр Оснач, Роман Остапець, Дмитро Кубар.

5. «Зникнення»

На сцені нікого немає, тільки чути голос дівчини, яка доносить до глядача інформацію про зникнення Івана на 6 років.

Тривалість епізоду: 12 секунд.

Виконавці:

- **Голос за кулісами** – Дубровна Анастасія.

6. «Весілля»

Поява на сцені Івана, Палагни та двох пар дружб. Проходить церемонія вінчання наречених (Іван та Палагна).

Тривалість епізоду: 01 хвилина 12 секунд.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський.
- **Палагна** – Анастасія Дубровна.
- **Дружки** – Анастасія Вітенко, Валентина Велігорська.
- **Дружби** – Роман Остапець, Дмитро Гончар.

7. «Палагна та Юра»

Під час церемонії вінчання, на сцені з'являється Юра – коханець Палагни. Вони танцюють разом. У Івана, який не очікував такого, зовсім опускаються руки і він йде блукати горами.

Тривалість епізоду: 34 секунди.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський.
- **Палагна** – Анастасія Дубровна.
- **Юра** – Олександр Оснач.
- **Дружки** – Анастасія Вітенко, Валентина Велігорська.
- **Дружби** – Роман Остапець, Дмитро Гончар.

8. «Нявка»

На сцені залишився тільки Іван, який сидить втомлений на колінах. З'являється нявка, у образі коханої якої вже давно немає. Іван піддається чарам міфічної істоти, і йде за нею. В свою ж чергу, нявка хоче тільки його смерті. Танцюючи, вона повністю зачаровує його.

Епізод триває 01 хвилину 28 секунд.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський;
- **Нявка** – Юлія Пампура.

9. «Міфічна смерть»

На сцені двоє: нявка та Іван. Завдяки своїм чарам і образу коханої людини (Марічки), міфічна істота все таки вбиває свою жертву.

Тривалість епізоду: 30 секунд.

Виконавці:

- **Іван** – Максим Камінський;
- **Нявка** – Юлія Пампура.

2.4. Характеристика музичної основи хореографічного твору та сценографія

Одним із головних компонентів образної структури творчого проєкту є музика. Працюючи над пошуком та добором музичної основи хореографічного твору, я надихалася в першу чергу, однойменним кінофільмом режисера Сергія Параджанова «Тіні забутих предків».

У кінострічці лунають розповсюджені у Карпатських горах інструменти – трембіта, флюяра, дримба, коза. Мелодії весільних музик, співанки, голосіння, веснянки. Особливість народної говірки створюють автентичну цілісну звукову концепцію фільму.

У *першому* епізоді звучить мелодія веснянки, яка є саунд-треком до кінофільму «Тіні забутих предків» – це життєрадісні, яскраві, багаті поетикою та розмаїттям мотиви, передусім романтичні пісні.

На мою думку, саме дана мелодія дозволяє нам повністю розкрити образи головних героїв – Івана та Марічки. Вона така легка, чиста, наповнена красою природи та землі.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: помірний.

Характер: грайливий, позитивний.

У *другому* епізоді лунає уривок з кінофільму «Тіні забутих предків» з 22 хвилини 25 секунд по 22 хвилини 38 секунд.

Між Марічкою та Іванком відбувається діалог, після якого він йде на полонину:

- *Йдеш, Іванку?*
- *Йду, Марічко, така вже доля. До зими вернусь, а ти чекай!*

На фоні звучить українська народна коломийка «*На тім боці, при потоці*».

Коломийка — це танцювальна пісня, яку й досі співають до танцю, стала улюбленою формою ліричної пісні на західноукраїнській території, де поступово витіснила з ужитку інші пісенні форми. Вона має танцювальний характер і вільне сполучення рядків спільного або спорідненого змісту, іноді на підставі тільки ближчої або дальшої асоціації думок і поетичних образів[24].

Музичний розмір: 2/4.

Темп: стрімкий, жвавий.

Характер: радісний.

У *третьому* епізоді лунає співаночка «*Ізгадай мні, мий миленький*», українська народна пісня, яку скала сама Марічка, сумуючи за коханим.

Я довго шукала аудіо запис цієї співанки і це виявилось не так просто. Нарешті знайшовши її в Інтернеті, нажаль, ця чудова пісня була без назви, тому я не змогла детально дослідити виконавицю, яка переспівала цю співаночку. Але саме з таким голосом я асоціюю свою головну героїню. З ніжним, чуттєвим, чистим та автентичним. Музика повністю передала внутрішній стан Марічки та акцентувала на її характер.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: спокійний, помірний.

Характер: лагідний, легкий.

У *четвертому* епізоді звучить мелодія трембіти, яку я також запозичила з кінофільму «Тіні забутих предків». Для запису звуку трембіти до Києва приїжджали трембітарі з гуцульського села. До столиці України вони летіли літаком, і перевозити довжелезні музичні інструменти таким чином було непросто. Значно складніше, аніж записати трембіти у студії звукозапису.

Трембіти використовували жителі Закарпаття як своєрідні засоби зв'язку. Звук цього інструменту в горах лунає на відстань десятків кілометрів. На трембітах грали пастухи, які збирали овець на випас. Виконували мелодії на трембітах і різдвяні колядники. Також сигнал трембіти оголошував про смерть.

Тому саме під звук трембіти відбувається четвертий епізод мого творчого проєкту, адже саме в ньому Іван дізнається про смерть своєї коханої.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: повільний, стриманий.

Характер: героїчний, величний.

П'ятий епізод складається з голосу за кулісами та фонові мелодії.

Текст голосу: *«Шість років Іванка ніхто не бачив. Час минув. Здавалося, рана на серці вже не так болить. Іванко вирішив оженитися на Палагні»*. В унісон з голосом лунає мелодія «Verbova Doshchekha», автором якої є Наталія Цуприк.

Наталя – український композитор і скрипаль. Визначені характерним використанням струнних і вокалу, композиції Наталії черпають з її класичного виконавського фону, щоб поєднати елементи фолку, електроніки та нових класичних жанрів.

Наталія, плідна письменниця, випустила низку синглів, міні-альбомів і альбомів після свого дебютного альбому «Choven» у 2020 році. Серед них — співпраця з композитором і піаністом Ангусом Макрей над двома міні-альбомами; *Silent Fall* (2021) та *II* (2021) та композиція для вокального колективу SANSARA, що вийшла на Platoon. SANSARA виконала пісню Наталії «Тиха ніч» у листопаді 2022 року в рамках програми вшанування святини, солідарності та переміщених осіб разом із творами Хільдур Гуднадоттір, Дітріха Букстехуде та Керолайн Шоу.

Музичний розмір: 2/4.

Темп: повільний.

Характер: ліричний.

У *шостому* та *сьомому* епізодах, звучить українська народна пісня – веснянка «Вербова дощечка». Саме вона лунала під час кадру весілля Івана та Палагні у кінофільмі «Тіні забутих предків».

У творчому проєкті я використала веснянку у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки, обробка А. Авдієвського, солістка – Наталія Величко.

Це професійний хоровий колектив, який був започаткований у Харкові 11 вересня 1943 року в Харкові. Григорій Верьовка та його дружина Елеонора Скрипчинська були засновниками та першими керівниками колективу. До першого складу хору увійшли 134 виконавці:

84 хористи, 34 артисти оркестру і 16 артистів балету. Починаючи з 1944 р. колектив базується в Києві[23].

Не тільки український фольклор, а й пісні й танці інших народів світу входять в основу репертуару. Основоположнику хору характерні такі прийоми, як чергування двоголосся з унісонами, заспів низького жіночого голосу, октавні розгалуження, елементи тембральної поліфонії, тому основна частина обробок належала саме йому. Згодом репертуар хору поповнився новими творами Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, М. Лисенка[23].

Музичний розмір: 2/4.

Темп: повільний.

Характер: ліричний.

У *восьмому* та *дев'ятому* епізодах, звучить мелодія яку я знайшла в Інтернеті, тому, на превеликий жаль, я не можу детально описати та вказати автора. Але саме ця мелодія передає містичність та чарівність основного героя цього епізоду – Нявки.

Даний музичний матеріал, дає можливість зануритися у атмосферу Карпатського лісу, де розгулюють міфічні істоти та бажають тільки одного – знайти собі жертву з реального світу. Останні секунди музичного твору я поєднала з «Гуцульським триптихом» - саунд-треком до фільму «Тіні забутих предків», який написав геніальний Мирослав Скорик.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: жвавий, з прискоренням.

Характер: містичний, загадковий.

Костюми

Головне завдання сценічного костюму – допомогти повністю розкрити хореографічний образ, сформуванати повніше сприйняття змісту танцю, середовище, пору року, передати епоху, уподобання героїв художнього образу. Події творчого проєкту «Українська класична проза у

хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків» відбуваються на Західній частині України, Гуцульщині, тому і костюми підібрані відповідно регіону.

«**Марічка**» – гуцульський костюм, який складався з довгої білої вишитої сорочки з оздобленими рукавами та запаски в смужку. Запаска – це незшита чотирикутна груба неваляна вовняна тканини, з зав'язками на верхніх кутах. Цими зав'язками прив'язують одну запаску спереду, а одну ззаду, таким чином, щоб обабіч та знизу було видно сорочку підперезану червоним вовняним поясом. Головний убір складався з товстої білої стрічки. Взуття – бежеві танцювальні балетки. Зачіска – дві коси, які донизу перепліталися в одну, закручені в гульку.

Макіяж головної героїні був не надто яскравим: виділені очі, рум'янець на щічках та світлі вуста.

«**Іван**» – чоловіча біла вишита сорочка та довгі білі штани з грубого полотна. Сорочка була підперезана широким червоним вовняним паском. Зверху на сорочку одягнутий кептар — короткий розшитий білий кожушок без рукавів. На ногах Іванко мав чорні чоловічі чоботи.

«**Палагна**» – жіноча довга вишита сорочка, яка майже не відрізнялася від сорочки Марічки, але виглядала більш святково, що свідчило про те, що Палагна з заможного роду. Запаска в смужку жовтогарячого кольору, підперезана червоним вовняним паском. Поверх сорочки одягнутий жіночий вишитий кептар. Головний убір – чільце. Волосся Палагни було заплетене у звичайну гульку. На ногах – чорні танцювальні туфлі. Макіяж був яскравий, сценічний. Підведені стрілками очі, та яскраві губи.

«**Юра**» – гуцульський костюм, який складається з вишитої сорочки та довгих білих штанів з грубого полотна, заправлених у чоловічі червоні чоботи. Сорочка підперезана широким червоним вовняним паском. Зверху на сорочку одягнутий кептар.

«Дружби» – костюм свідків на весіллі Палагни та Івана майже не відрізнявся від костюмів головних героїв.

Чоловічий костюм: біла вишита сорочка, підперезана червоним поясом. Поверх сорочки одягнутий вишитий орнаментом кептар. Білі довгі штани заправлені у чоловічі чорні чоботи.

Жіночий костюм складався з короткої вишитої сорочки та яскравої запаски, підперезаної довгим тонким червоним поясом. Поверх сорочки, як і у чоловіків, був одягнутий жіночий кептар, вишитий орнаментом. На ногах у дівчат були чорні танцювальні туфлі. Головний убір – чільце. Зачіска – підібране у танцювальну гульку волосся. Макіяж складався з яскравих, підведених чорними стрілками очей та тіней у натуральних відтінках. Вуста були підкреслені помадою ледь червоно кольору.

«Нявка» – довга біла вишита сорочка. На ногах – бежеві танцювальні балетки. Нявка не мала ніякого головного убору, тільки дві коси, які розпліталися донизу. Макіяж сценічний.

Реквізит

Реквізит у хореографічному мистецтві відіграє велику роль і є одним з виразних засобів. Це предмети, які можна вільно переміщати по сцені та взаємодіяти з ними. Також реквізит може бути як вид побуту (стіна, стілець, стіл). Завдяки таким предметам більш детально сприймається задумка та ідея хореографічного твору. Навіть можна «прочитати» деякі символи та деталі, які хоче донести до глядача постановник.

У своєму творчому проєкті я також використовувала предмети реквізиту. Наприклад, у *третьому епізоді*, де після сольного танцю Марічка ніби падає з водоспаду у річку Черемош та помирає. Для цього моменту я використала конструкцію зі стола та стільця, які стояли біля третьої лівої куліси. Зверху я накрила конструкцію темно-зеленою тканиною для імітації **гори, водоспаду**. Реквізит передав ідею задумки, був

зручний у використанні та не заважав виконавцям впродовж всієї хореографічної постановки.

У *шостому епізоді*, під час весілля Палагни та Іванка були використані **рушник та чільце**. Дружки Палагни, під час танцю тримали їх в руках та ніби демонстрували Івану, показуючи, яке багате придане у майбутньої дружини. Далі пара свідків кладе рушник на підлогу перед молодими, які стають на коліна на цьому рушнику. В цей момент, дружка одягає чільце на голову Палагні.

Освітлення

Жодна театральна або хореографічна постановка не буде виглядати завершеною без правильно та влучно підбраного освітлення. Його головне завдання – освітлювати не тільки сцену, а й самих акторів, реквізит, декорації. Завдяки **кольору та грі тіней** можливо підкреслити настрій, емоції, виразні риси обличчя виконавців та передати ту чи іншу місцевість, створити максимально наближену до реальності картинку відтворених подій.

Весь час хореографічної постановки на артистів було направлено світло рамп, які були тепло-жовтого кольору. В деяких епізодах колір освітлення змінювався. А саме, у четвертому епізоді, коли Марічку виносять мертву на сцену було вимкнуте світло рамп і залишився тільки один прожектор, який був направлений на Марічку та парубків, які виносили її тіло.

Далі, під час восьмого епізоду, де зустрічаються Іван та Нявка, сцена стає зеленого кольору. Завдяки цьому можна відтворити картинку лісу, де і відбувалися події цієї частини творчого проєкту.

І під час останнього епізоду, коли Нявка своїм танцем вбиває Івана, світло стає червоного кольору, символізуючи смерть головного героя від міфічної істоти. На останніх секундах хореографічного твору світло

повністю вимикається і тільки тіло Івана та поруч сидячої Нявки підсвічується прожектором.

Отже, під час роботи над створенням творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків» я мала досвід не тільки виконувати роль режисера-постановника, а й самостійно підбирати костюми для виконавців, створювати музичний супровід, працювати над реквізитом та декораціями, займатися проектуванням сценічного освітлення. Всі ці чинники допомагають передати ідею хореографічного творю та задум постановника.

Висновки до другого розділу

1. Під час створення творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків» нами було повністю проаналізовано його художні особливості. А саме: беручи за основу соціально-побутову повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» було створено лібрето хореографічної композиції, охарактеризовано дійових осіб постановки – Івана, Марічку, Палагну, Юру, та Нявку.

Також розкрито *тему хореографічного полотна, ідею, означено конфлікт*, який ґрунтується на основі двох ліній сюжету – Іван й Марічка; Іван й Палагна; сформульовано *надзавдання та насткрізна дія* творчого проєкту.

Вказано час та місце дії, де відбуваються зображені у хореографічній картині події, а саме: історія, описана у творі Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», на основі якої створювався наш творчий проєкт, відбувалася у в Карпатах, на Гуцульщині, біля річки Черемош.

Хореографічна постановка створена із використанням лексичного матеріалу стилізованого українського народно-сценічного; у ній нами були застосовані сольні, дуетні та масові танцювальні форми. Хореографічна композиція належить до лірико-драматичного жанру.

2. Обґрунтовано композиційно-архітектонічну побудову, що налічує в собі хореографічну та музичну драматургію. Сюжетну лінію поділено на епізоди; музичний супровід аналогічно поділено на етапи сюжетного розвитку та пораховано кількість тактів.

Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Опрацьована інформація про виконавців, тексти пісень, історію створення музичних композицій та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

Описано кожен елемент танцювального костюму головних персонажів та учасників масових танців, декорацій та реквізиту, що дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію та пережити події разом із головними героями. Проведено роботу із освітленням сцени, що доповнювало загальну картину сприйняття постановки глядачем.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Під час роботи над творчим проєктом «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»» нам було проаналізовано велику кількість літературних, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних та зарубіжних (І. Денисюка, О. Єрмоленка, Ю. Бондаренка, М. Загайкевича, Ю. Станішевського) і на основі визначених завдань було зроблено наступні висновки:

1. Досліджено, що бурхливий розвиток української літератури, який розкрив багатогранну творчість видатних українських митців, припадає на ХІХ століття. Письменники стали рушійною силою національного і культурного відродження української літератури і мови.

Першим твором народною мовою, який почав процес її оформлення у сучасну літературну мову, стала поема-бурлеск І. Котляревського «Енеїда». У становленні української літературної мови переломною стала творчість Т. Шевченка. Його творчість справила великий вплив на письменника С. Руданського (історичні поеми «Віщий Олег», «Мазепа», «Павло Полуботок» тощо).

Великий інтерес сучасних українських мистецтвознавців та істориків викликає творчість П. Куліша (етнографічна збірка «Записи про Південну Русь», історичний роман «Чорна рада», тритомна історична праця «Історія відпадиння Малоросії від Польщі»). Українська письменниця російського походження Марко Вовчок розвивала демократичний напрям в українській прозі другої половини ХІХ століття (збірка «Народні оповідання », повісті «Інститутка», «Кармелюк» та інші).

У руслі демократичних настроїв того часу творив свої байки видатний український байкар Л. Глібов; створив жанр соціально-побутової повісті у вітчизняній літературі видатний український письменник, етнограф, фольклорист І. Нечуй-Левицький; до високого рівня підняв

українську прозу автор новаторських соціально-психологічних творів П. Мирний.

Свою творчість присвятив служінню ідеалам трудового народу яскравий представник української інтелігенції П. Грабовський. У багатьох напрямках проявив себе оригінальний письменник І. Франко; яскравим явищем української літератури стала творчість української письменниці Лесі Українки.

Як майстер психологічної прози увійшов в українську літературу письменник М. Коцюбинський, який один із перших усвідомив потребу реформаторства літератури. Вершинами його художнього стилю вважаються повісті «Fata Morgana», «Що записано у книгу життя», «Тіні забутих предків».

2. З'ясовано, що Михайло Коцюбинський по праву вважається одним із найоригінальніших українських письменників. Він вивів українську літературу на європейський рівень, щедро наситив її різноманітними мистецькими напрямками, зокрема модернізмом. Деякі дослідники називали його імпресіоністом у літературі, говорячи обережно про модернізм письменника.

Письменник активно боровся проти застарілих сентиментальних традицій у літературі, закликаючи українських письменників братися за теми психологічні, соціальні, історичні, філософські тощо. Вже у ранніх творах Коцюбинського проявилися елементи імпресіонізму та психологізму (повість «На віру», оповідання «Ціпов'яз», «Для загального добра» та ін.). Письменник виявив величезний потенціал дослідника людських душ, що проявилось особливо яскраво у повістях «П'ятизлотник», «Помстився»; «Ціпов'яз», «По-людському» та ін.

Щедре збагачення літературної української мови – ще одна значна заслуга Михайла Коцюбинського. Він талановито вносить в стилістику та манеру подачі літературного матеріалу власні новаторські елементи, часто використовуючи оригінальні мовні конструкції.

Вершиною творчості українського письменника стали твори «Fata Morgana», «Intermezzo», «Personagrata», «Коні не винні», «Хвала життя», «На острові», «Тіні забутих предків», які є дуже популярними в Україні та за її межами; їх перекладають на різні мови світу, за їх мотивами знімають художні кінофільми («Кривавий світанок», «Коні не винні», «Дорогою ціною», «Тіні забутих предків»).

3. Визначено, що поява одного з найкращих творів М. Коцюбинського – повісті «Тіні забутих предків» стала результатом великого інтересу письменника до загадкового світу народної міфології. Письменник поклав в основу повісті сюжет про закоханих із ворогуючих родин, зобразивши гуцулів, які жили давно і вірили у чудодійні сили природи, складаючи міфи та легенди. Головним сюжетом повісті «Тіні забутих предків» є короткочасне щастя і трагедія Івана та Марічки, українських Ромео і Джульєтти.

З часів своєї появи повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» приваблювала хореографів, режисерів та драматургів, які відтворювали у кінострічках, театральних та балетних постановках історію кохання гуцульських хлопця та дівчини, побутові сцени із життя карпатських гуцулів.

Одноіменний кінофільм С. Параджанова (1964 р.), створений на кіностудії імені О. Довженка, є найбільш відомою і талановитою екранізацією повісті. За версією кінокритиків у 2021 році фільм Параджанова зайняв перше місце у списку ста кращих українських фільмів

Українські балетмейстери втілювали повість М. Коцюбинського на професійній сцені. Першим балетом стала вистава українського композитора В. Кирейка «Тіні забутих предків» у 1960 році на сцені Львівського театру у постановці балетмейстера Т. Рамонової. На сцені Київського театру опери та балету у 1963 році постановка була здійснена у редакції Н. Скорульської. У виконанні колективу Київського театру опери

та балету був створений фільм-балет «Тіні забутих предків», знятий Укртелефільмом у 1990 році режисером Юрієм Суярко.

Театральна постановка молоді режисерки Т. Авраменко була здійснена Київським академічним театром українського фольклору «Берегиня», приуроченої 65-річчю відомої стрічки С. Параджанова. Сучасну адаптацію сюжету повісті було втілено маріупольським театром «Театроманія» у діджіталізованій виставі «Тіні забутих предків» (режисери А. Тельбізов і О.Самойлова). Рівненський академічний музично-драматичний театр продемонстрував в усій красі багатство обрядового життя гуцулів у ліричній виставі за однойменною повістю Коцюбинського.

Повість Коцюбинського ілюструвало безліч українських художників, а саме Г: Якутович, О. Кульчицька, М. Жук, І. Філонов та інші. У 2014 році у Вінниці до 150-річчя від дня народження М. Коцюбинського проходили «Гастролі одного твору» - літературно-мистецький проєкт, який являв собою міні-експозицію робочого кабінету письменника та створену на основі повісті театралізовану презентацію. Отож, один із найвідоміших творів Михайла Коцюбинського займає достойне місце в сучасній українській культурі.

4. Під час створення творчого проєкту «Українська класична проза у хореографічному втіленні: М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»» нами було повністю розкрито та висвітлено його художні особливості. А саме: на основі соціально-побутової повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» було створено лібрето хореографічної композиції, охарактеризовано дійових осіб постановки – Івана, Марічку, Палагну, Юру, та Нявку.

Розкрито тему хореографічної постановки, ідею: показати, що неможливо існувати без глибинного зв'язку з віковою культурою свого народу; визначено конфлікт, який побудований на основі двох ліній сюжету – Іван й Марічка, Іван і Палагна; визначено, що надзавдання несе в собі гімн природі, чистоті людських взаємин й почуття, а також

засудження бездуховного, обмеженого дрібними потребами та інтересами життя та наскрізна дія хореографічної постановки, яка полягає у коханні головних героїв.

Вказано час та місце, де відбуваються зображені у хореографічній постановці події, а саме: історія, описана у повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», на основі якої створювався наш творчий проєкт, відбувалася у Карпатах, на Гуцульщині, біля річки Черемош.

Хореографічна композиція була створена із використанням лексичного матеріалу стилізованого українського народно-сценічного та фольклорного танцю, для розкриття гуцульського автентичного духу; застосовані сольні, дуетні та масові танцювальні форми. Постановка належить до лірико-драматичного жанру.

5. Обґрунтовано композиційно-архітектонічну побудову, що вміщає в собі хореографічну та музичну драматургію. Сюжетну лінію поділено на дев'ять окремих епізодів та дано їм власні назви, які характеризують події, що відбуваються; музичний супровід аналогічно поділено на етапи сюжетного розвитку та пораховано кількість тактів.

Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Опрацьована інформація про (біографічні дані, творчий шлях, репертуар, історія виникнення), тексти пісень, історію створення музичних композицій, визначено темп, характер та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

Описано та визначено географічне відношення кожного елементу танцювального костюму головних героїв та дійових осіб масових танців; роль та причину ужитку декорацій та символізм, смислове навантаження реквізиту. Проведено роботу із сценічним освітленням.

Підсумовано, що кожний художній виразний засіб хореографічного мистецтва допомагає глядачу більш розгорнуто, чітко та поглиблено

сприймати дійство, яке відбувається на сцені. Режисеру-постановнику, в свою чергу, за допомогою танцювальної лексики, музики, костюмів, міміки, акторської майстерності, реквізитів, декорацій та освітлення простіше втілювати всі звої задуми в реальність. Це дає змогу повністю передати атмосферу, зануритися в сюжетну лінію та разом пережити емоції та відчуття головних та другорядних героїв хореографічного полотна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

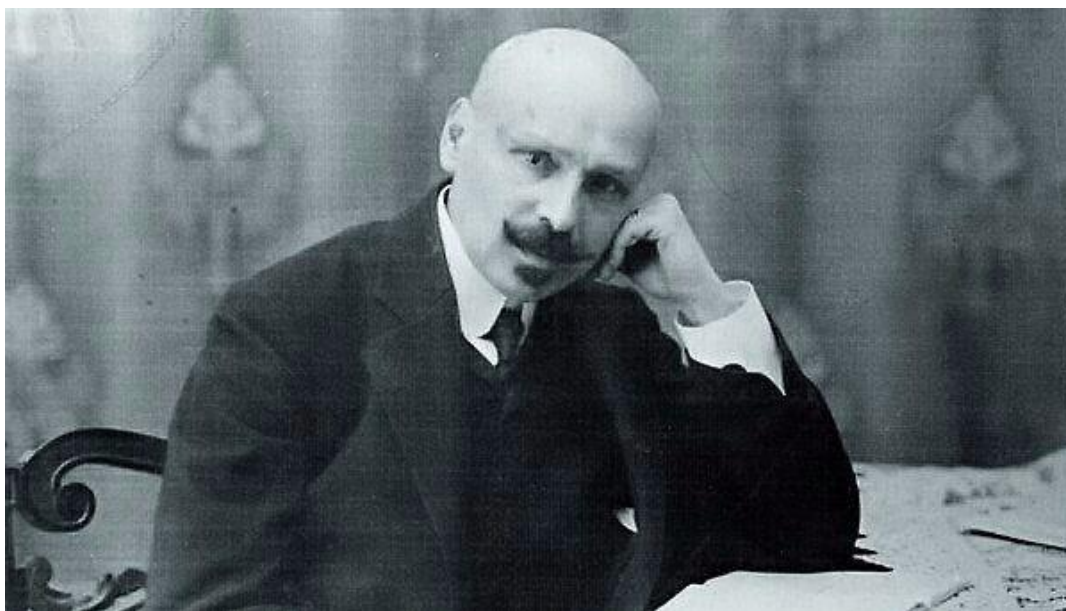
1. Бондаренко Ю. Про першопочатки історії людства у повісті «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського (розвиток історичної свідомості школярів засобами літератури) / Дивослово. 2006. № 12. 4 с.
2. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX-поч. XXст. Львів: Академічний експрес, 1999. 277 с.
3. Єрмоленко О. І. Михайло Коцюбинський (1864-1913): Життя та творчість. Чернігів, 2010. 104 с.
4. Єфремов С. Михайло Коцюбинський / Вибране. Статті. Наукові розвідки. Монографії // упоряд., передм. та прим. Е. Соловей. К. : Наукова думка, 2002. 534 с.
5. Загайкевич М. П. Драматургія балету. Київ : Наук. думка, 1978. 257с.
6. Зеров М. Пам'яті М. Коцюбинського. Українське письменство. К. : Основи. 2002. 256 с.
7. Історія української літератури XIX століття, у двох книгах, Київ, Либідь, 2005. 368 с.
8. Історія української літератури, кінець XIX – початок XX ст. (у двох книгах). Київ: Либідь, 2006.432 с.
9. Калениченко Н. Л. Михайло Коцюбинський: нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1984. 189с.
10. Київський академічний театр українського фольклору «Берегиня». Офіційний сайт: <https://bereginya-folk.com.ua>
11. Кононенко П. Свою Україну любіть. К.: Твімінтер, 1996. 286 с.
12. Корогодський Р. «Тіні забутих предків»: повість, сценарій, фільм / Слово і Час. 1994. № 9–10. 75-82 с.
13. Коцюбинська М. Майстерність художнього синтезу: до сторіччя з дня народження Михайла Коцюбинського / Мої обрії: В 2 т. // Т. 1. К.: Дух і Літера, 2004. 213-228 с.

14. Коцюбинська М. Михайло Коцюбинський – сьогоднішніми очима /Мої обрії: у 2-х т. // Т. 1. К.: Дух і Літера, 2004. 344 с.
15. Коцюбинський М. М. Тіні забутих предків: повість, оповідання. Харків : Фоліо, 2017. 154 с.
16. Новий довідник: Українська мова та література. К.: ТОВ «КАЗКА», 2005. 864 с.
17. Поліщук Я. "Тіні забутих предків" Михайла Коцюбинського: від повісті до кінофільму / Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2013.Вип. 1.142-146с. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2013_1_30.
18. Регрут П. Новаторські ідеї Михайла Коцюбинського на шляху від класичного реалізму до імпресіонізму на початковому етапі творчості / Синопис: текст, контекст, медіа. 2017. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2017_1_5.
19. Спогади про Михайла Коцюбинського / упоряд. М. М. Потупейко. Київ: Дніпро, 1989. 278 с.
20. Станішевський Ю. Балетний театр України. 225 років історії національного професіонального хореографічного мистецтва. Київ : Музична Україна, 2003. 440 с.
21. Український національний хор ім. Г. Верьовки. Офіційний сайт: <https://veryovka.com/>
22. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Коломийка>.
23. Фільм «Тіні забутих предків»: погляд через півстоліття: зб. наук. статей / Центр кінематограф. студій НаУКМА; упоряд. та наук. ред. Лариса Брюховецька. Київ: Редакція журналу «Кіно-Театр»: Києво-Могилянська академія, 2018. 251 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Портрет Михайла Коцюбинського

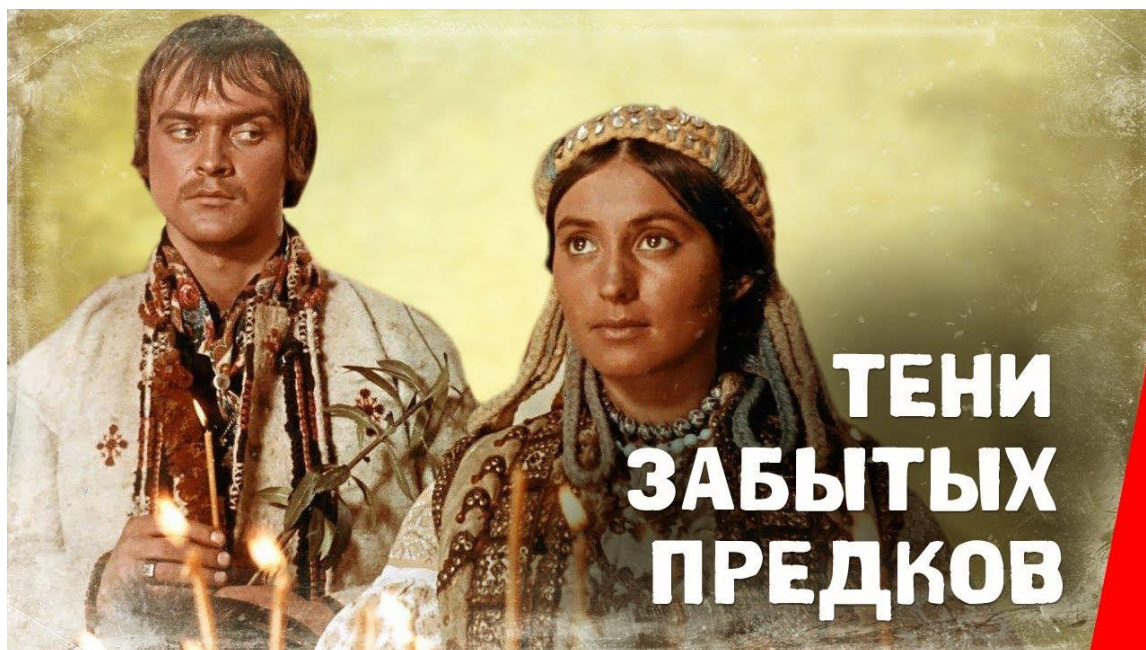

Додаток 2

Ілюстрація до повісті «Тіні забутих предків». Г. Якутович

Світлини з кінофільму С.Параджанова «Тіні забутих предків»

Балетні постановки «Тіні забутих предків»

Світлини з театральних постановок «Тіні забутих предків»

Костюми дійових осіб творчого проєкту «Тіні забутих предків»

Перша зустріч Івана та Марічки

Прощання Івана та Марічки. Похід Івана на полонину

Туга Марічки за коханим

Смерть Марічки

Весілля Івана та Палагни

Зрада Палагни з мольфаром Юрою

Поява Нявки

Смерть Івана від містичної істоти

Елемент декодації «Гора»

Реквізит «Український рушник»

Обкладинка до видання повісті «Тіні забутих предків» 1913 р.

